

**ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»**

ФАХОВИЙ МЕДИКО-ФАРМАЦЕВТИЧНИЙ КОЛЕДЖ

Циклова комісія загальномедичних дисциплін

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Директор коледжу

Наталія ТВЕРДОХЛІБ

08 2025 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ІСТОРІЯ МЕДИЦИНИ ТА МЕДСЕСТРИНСТВА

Галузь знань 22 Охорона здоров'я

(шифр і назва галузі знань)

Спеціальність 223 Медсестринство

(шифр і назва спеціальності)

Освітня програма (для обов'язкових дисциплін) Сестринська справа

(назва освітньої програми)

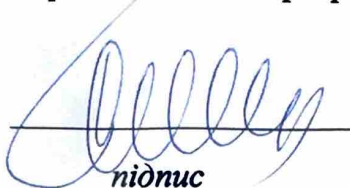
Освітньо-професійний ступінь фаховий молодший бакалавр

Робоча програма з навчальної дисципліни «Історія медицини та медсестринства» для здобувачів фахової передвищої освіти освітньої програми «Сестринська справа» спеціальності 223 Медсестринство

Розробник: ФРАНЧУК Ярослав, викладач

Робочу програму погоджено:

Гарант освітньої програми «Сестринська справа»

підпис

Геннадій СЛОБОДЯНИК

Робочу програму розглянуто та схвалено на засіданні циклової методичної комісії загальномедичних дисциплін

Протокол від "18" 08 2019 року № 1

Голова циклової комісії Марія КОВАЛЬЧУК

1. Опис навчальної дисципліни (Розділи програми)

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо -кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	
Загальна кількість годин: 67 год.	Галузь знань - 22 «Охорона здоров'я»	Вибіркова	
	Спеціальність: 223«Медсестринств» («Сестринська справа») Спеціалізація: «Медична сестра/медичний брат»	Рік підготовки:	
		I	I
		Семестр	
		I -й	
		Теоретичні: 24 год.	
		Практичні	
	Освітньо – кваліфікаційний рівень: фаховий молодший бакалавр	Самостійна робота 43 год.	
		Вид контролю: залік (I-й семестр)	

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Історія медицини та медсестринства є одним з розділів загальної історії культури людства. Своїм корінням вона сягає глибини віків.

Ця наука розглядає розвиток знань, пов'язаних з лікуванням, а пізніше — із збереженням і зміцненням здоров'я людини та запобіганням різних захворюванням.

Вивчення цієї дисципліни дає можливість простежити в історичній

послідовності зміни в медичній сфері, допомагає правильно розуміти сучасний стан медицини та медсестринства, передбачити перспективи їх розвитку. Кожна епоха має свої особливості та певні умови, що можна простежити в розвитку медичної науки.

Після вивчення дисципліни *студенти повинні знати:*

- основні етапи розвитку медицини у зв'язку з розвитком і зміною суспільно-економічних формацій, загальну періодизацію та хронологію розвитку медицини;
- основні епохи, періоди в історії медицини та медсестринства;
- фактори, що впливають на історію та розвиток медицини і, зокрема, сестринської справи, досягнення медицини, медсестринства на різних етапах розвитку світової історії;
- вклад видатних діячів світової та української медичної науки в національну і світову медицину, медсестринство;
- проблеми розвитку охорони здоров'я та сестринської справи в Україні, світі.

Студенти повинні вміти:

- правильно аналізувати розвиток медицини та медсестринства;
- застосовувати свої знання при вирішенні професійних проблем;
- сприяти духовному відродженню української медицини та медсестринства;
- поглиблювати свої знання в медицині;
- орієнтуватися в сучасних проблемах охорони здоров'я і сприяти вирішенню їх.

Студенти мають бути поінформовані про:

- прогрес медсестринської освіти в країнах світу;
- сучасні системи та програми підготовки медичних сестер в Україні та світі;
- плани міжнародного співробітництва;
- програми з вищої медсестринської освіти;
- перспективи розвитку вищої медсестринської освіти в Україні.

3. Компетентнісний потенціал предмета та програмні результати навчання

Перелік основних компетентностей, якими повинен оволодіти здобувач фахової передвищої освіти

Інтегральна компетентність	Здатність вирішувати типові спеціалізовані завдання в медичній галузі або у процесі навчання, що вимагає застосування положень і методів відповідної науки та може характеризуватися певною невизначеністю умов; відповідальність за результати своєї діяльності; здійснення контролю інших осіб у визначених ситуаціях.
-----------------------------------	--

Загальні компетентності (ЗК)	<p>ЗК 1. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.</p> <p>ЗК 2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.</p> <p>ЗК 3. Усвідомлення рівних можливостей та гендерних проблем.</p> <p>ЗК 4. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.</p> <p>ЗК 5. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.</p> <p>ЗК 6. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.</p> <p>ЗК 7. Здатність спілкуватися іноземною мовою.</p> <p>ЗК 8. Здатність до міжособистісної взаємодії.</p>
Спеціальні (фахові) компетентності (СК)	<p>СК 1. Здатність до застосування професійних стандартів та нормативно-правових актів у повсякденній медичній практиці.</p> <p>СК 2. Здатність до вміння задовольняти потреби пацієнта протягом різних періодів життя (включаючи процес умирання), шляхом обстеження, діагностики, планування та виконання медичних втручань, оцінювання результату та корекції індивідуальних планів догляду та супроводу пацієнта.</p> <p>СК 3. Здатність до самоменеджменту у професійній медичній діяльності.</p> <p>СК 4. Здатність до співпраці з пацієнтом, його оточенням, з іншими медичними й соціальними працівниками на засадах сімейно-орієнтованого підходу, враховуючи особливості здоров'я чи перенесені хвороби та фізичні, соціальні, культурні, психологічні, духовні чинники і фактори довкілля, здійснювати санітарно-просвітницьку роботу.</p> <p>СК 5. Здатність до динамічної адаптації та саморегуляції у важких життєвих і професійних ситуаціях з урахуванням механізму управління власними емоційною, мотиваційно-вольовою, когнітивною сферами.</p> <p>СК 6. Здатність до роботи в мультидисциплінарній команді при здійсненні професійної діяльності, для ефективного надання допомоги пацієнту протягом життя, з урахуванням усіх його проблем зі здоров'ям.</p> <p>СК 7. Здатність до вміння обирати обґрунтовані рішення в стандартних клінічних ситуаціях, спираючись на здобуті компетентності та нести відповідальність відповідно до законодавства.</p> <p>СК 8. Здатність до використання інформаційного простору та сучасних цифрових технологій в професійній медичній діяльності.</p> <p>СК 9. Здатність до використання сукупностей професійних навичок (умінь) при підготовці та проведенні діагностичних досліджень та застосуванні дезінфікуючих і лікарських засобів у професійній діяльності.</p>

	<p>СК 10. Здатність до забезпечення безпеки пацієнта, дотримання принципів інфекційної та особистої безпеки, збереження здоров'я у процесі здійснення догляду, виконання маніпуляцій, процедур, при переміщенні та транспортуванні пацієнта, наданні екстреної медичної допомоги.</p> <p>СК 11. Здатність до застосування сукупностей втручань та дій для забезпечення пацієнту гідного ставлення, конфіденційності, захисту його прав, фізичних, психологічних та духовних потреб на засадах транскультурального медсестринства, толерантної та неосудної поведінки.</p> <p>СК 12. Здатність до безперервного професійного розвитку фахівців у сфері охорони здоров'я (освіта впродовж життя).</p> <p>СК 13. Здатність до використання професійно профільованих знань, умінь та навичок для здійснення санітарно-гігієнічних і лабораторних досліджень, протиепідемічних та дезінфекційних заходів.</p> <p>СК 14. Здатність до дотримання принципів медичної етики та деонтології.</p> <p>СК 15. Здатність до здійснення профілактичних втручань, спрямованих на зменшення інфекційних захворювань серед дорослого та дитячого населення, зокрема вакцинацію згідно з календарем профілактичних щеплень та екстрену імунопрофілактику, включаючи її популяризацію</p>
--	--

4. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№ з/п	Тема	Кількість годин			
		Загальний обсяг	Лекції	Навчальна практика під керівництвом викладача	Самостійна робота
1	Вступ. Історія медицини первісного суспільства	8	2		6
2	Медицина Стародавнього Світу, Середньовіччя	9	2		7
3	Історія медицини від первісного суспільства до розвитку медицини Київської Русі	10	4		6
4	Медицина XIV—XVII ст.	10	4		6
5	Медицина в Європі	10	4		6
6	Медицина та медсестринство XIX—XXI ст.	10	4		6
7	Історія медицини від Київської Русі, медицина та медсестринство XIX—XXI ст.	10	4		6
	Самостійна робота	43			43

	Усього	67	24		43
--	--------	----	----	--	----

ЗМІСТ

Тема 1. Вступ. Історія медицини первісного суспільства

ЛЕКЦІЇ

Історія медицини як наука і частина історії людства.

Зміст медицини, її біосоціальний характер. Предмет курсу, місце історії медицини та медсестринства серед інших наук, джерела, принципи вивчення. Історія медицини, загальна та спеціальна.

Джерела з історії первісного суспільства і первісної медицини.

Медичні знання трипільців, скіфів, слов'янських племен. Захворювання первісних людей. Лікувальні засоби первісної медицини. Емпірична медицина, релігійні вірування.

Розвиток медицини у Єгипті, Індії. Школи при храмах. Діяльність лікарів у Єгипті. Епідемії Єгипту. Лікувальні ванни, відвари трав, які використовувала цариця Клеопатра. Період Харапської культури. Ведичний період. Періоди в історії Стародавньої Індії. Система йога. Перші трактати з анатомії.

Трактати Чарака, Сушрута.

Особливості китайської медицини, лікування голковколюванням (акупунктура). Діяльність П'ян Чіао, Ван Шу-Хе, Цан Гун. Методика шіацу.

Тема 2. Медицина Стародавнього Світу, Середньовіччя

ЛЕКЦІЇ

Виникнення медичних шкіл (Кнідоської, Кротонської). Алкмеон — античний лікар. Гіппократ, Гален, Цельс. Лікарська етика древньогрецьких лікарів. Філософські погляди. Ботанічна праця Діоскорида.

Культура, медичні знання та звичаї трипільців, скіфів, слов'янських племен. Лікувальні засоби рослинного та тваринного походження.

Культові обряди, заходи гігієнічного характеру (лазні). Сімейні медичні гуртки.

Народні лікарі.

Розвиток наукової медицини Візантії та Сходу. Арабські лікарі (Разес, Авіценна). Медицина Тибету. Застосування тибетської флори з лікувальною метою.

Медицина у середньовічній Європі: медична освіта, створення цехів медиків. Надання медичної допомоги під час хрестових походів (1096—1291 рр.). Боротьба у XII—XVI ст. з епідеміями тифу, прокази, чуми, віспи. Зародження перших протиепідемічних заходів.

Людина — центр гуманістичної культури і медицини Відродження. Лікарі-новатори: Парацельс, Френсіс Бекон, Андреас Везалій, Вільям Гарвей, Амбруаз Паре. Сестринська справа Середньовіччя. Діяльність лицарських орденів. Госпітальна братство святого Андрія.

Тема 3. Історія медицини від первісного суспільства до розвитку медицини Київської Русі

ЛЕКЦІЯ

Виникнення захворювань у первісних людей. Лікувальні засоби первісної медицини. Зародження емпіричної та досвідної медицини. Паралельний розвиток медицини та релігії.

Чотири періоди в розвитку історії Єгипту. Застосування ліків рослинного та тваринного походження в медицині.

Стародавня медицина Китаю. Основні положення терапії. Фармакопея Китаю.

Збірник “Синапсис”. Його внесок у розвиток хірургії.

Особливості медицини в Західній Римській імперії. Удосконалення медичних маніпуляцій того часу та проведення перших дослідів на тваринах. Епідемії та вплив на них масових переміщень і розвиток торговельних відносин.

Початок клінічного викладання. Початок вивчення тонкої будови організму. Перші видатні праці, що стосуються професійних захворювань і патологічної анатомії.

Відкриття клітини. Целюлярна патологія. Розвиток експериментальної медицини. Розвиток бактеріології, гігієни.

Тема 4. Медицина XIV—XVII ст.

ЛЕКЦІЇ

Особливості розвитку медицини Київської Русі. Розвиток народної медицини. Лікарі-ченці: Антоній, Пимен, Агапіт. Відкриття лікарень, притулків для хворих і немічних. Створення стаціонарних лікувальних установ. Історичні дані про Євпраксію Мстиславівну.

Медицина України XIV—XVII ст. Цехова медицина. Братства та їхня роль в організації медичної допомоги. Центри формування медичної культури — Замоїська академія, Острозька школа. Медична допомога в козацькому війську. Організація шпиталів у Запорозькій Січі, догляд за хворими і пораненими в монастирях.

Розвиток медицини в Україні. Медична справа в Західній та Східній (Великій) Україні. Зародження, встановлення і розвиток медичної освіти в Україні і на західноукраїнських землях (Андрей Крупинський).

Є. Славинецький, І. Полетика, Д. Самойлович, Н. Максимович-Амбодик, П. Погорецький, О. Шумлянський, М. Тереховський.

Прикази громадського опікування. Повітові лікарі. Єлизаветградська медико-хірургічна школа. Відкриття аптек у Лубнах, Кременчуці, Києві, Глухові.

Тема 5. Медицина в Європі

ЛЕКЦІЇ

Медична наука в Європі. Лейденська школа. Ятрохіміки. Герман Бургав. Розвиток теоретичної та клінічної медицини в Англії. Медицина в Німеччині, Швейцарії. Початок демографічної та санітарної статистики. Внесок А. Галера. Протистояння поглядів Шталя та Гофмана.

Заснування Паризької хірургічної академії. Перші творці наукової клініки. Лікарі-матеріалісти. Винахід перкусії та аускультатії. Італійська

медична школа.

Тема 6. Медицина та медсестринство XIX—XXI ст.

ЛЕКЦІЇ

Наукові досягнення. Відкриття клітини. Целюлярна патологія (Р. Віхров). Експериментальні дослідження (Г. Мендель), бактеріологія (Л. Пастер, Р. Кох, М. Гамалія), клінічна медицина (Ф. Веллер, Л. Траубе, С. Боткін, В. Образцов, Ф. Яновський, В. Бехтерев, Дж. Лістер, М. Скліфосовський, М. Пирогов). Винайдення знеболювальних речовин. Розвиток гігієнічних наук (С.Т. Стинка, Ф. Ерісман).

Медсестринство в Європі та США. Флоренс Найтінгейл — засновниця наукової підготовки медичних сестер.

Створення Товариства Червоного Хреста, його значення у відкритті шкіл сестер милосердя.

Розвиток медицини та сестринської справи на українських землях: медична освіта, медичне обслуговування населення. Земська медицина. Видатні лікарі: О.Т. Богаєвський, Б.С. Козловський, Л.І. Малиновський, С.Г. Ковнер.

Пироговські з'їзди та їх роль у розвитку медицини.

Прогрес сестринської справи та медсестринської освіти в країнах світу. Сучасні системи та програми підготовки медичних сестер.

Організація охорони здоров'я та сестринської справи в СРСР, а з 1991 р. — в Україні.

Основні напрями розвитку вітчизняної медичної науки: морфологічних наук (В.П. Воробйов, О.І. Абрикосов, В.Т. Талалаєв, А.І. Струков та ін.), фізіології та патологічної фізіології (О.О. Богомолець та інші), медичної генетики, мікробіології (Д.К. Заболотний), епідеміології (Є.Н. Павловський, Л.В. Громашевський), клінічної медицини (М.Д. Стражеско, В.Х. Василенко, Н.М. Амосов, В.П. Філатов, А.П. Ромоданов, О.Ф. Возіанов, О.О. Шалімов, В.М. Шамов), гігієнічних наук (В.О. Левицький, О.М. Марзєєв) тощо.

Створення науково-дослідних інститутів, АМН. Структура надання медичної допомоги населенню.

Розвиток медсестринства в УРСР у складі СРСР. Медсестринство в незалежній Україні. Реформування медсестринської освіти і перспективи вищої медсестринської освіти в Україні. Участь України в міжнародному співробітництві з питань вдосконалення сестринської справи та медсестринської освіти.

Заснування в Західній Україні медичної школи. Андрей Крупинський — засновник медичної освіти, його роль у розвитку медицини у Західній Україні. Роль М.Б. Шегедин у започаткуванні бакалаврської освіти.

Тема 7. Історія медицини від Київської Русі, медицина та медсестринство XIX—XXI ст.

ЛЕКЦІЇ

Єдність релігії та сприяння її розвитку медицини.

Монгольська навала, підкорення західно-руських земель Литвою і Польщею та їх вплив на стан медицини.

Відновлення наукових зв'язків. Медичні школи. Перші дипломовані лікарі.

Релігійно-національні організації України. Лікувально-опікувальні заклади Запорізької Січі.

Возз'єднання України з Росією та його значення в розвитку медицини. Медицина в Московській державі. Госпітальні медичні школи.

Державні заходи в медичній справі. Прикази громадського опікування.

Медичне обслуговування населення. Московська хірургічна школа. Хірургія в Україні. Клінічна медицина в другій половині XIX і на початку XX ст.

Розвиток вітчизняної фізіології, мікробіології, гістології.

Основні напрями розвитку вітчизняної медичної науки в XX і на початку XXI ст.

Сучасні системи та програми підготовки медичних сестер.

Реформування сестринської справи та медсестринської освіти і перспективи вищої медсестринської освіти в Україні.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Історія медицини та медсестринства як наука і предмет викладання.
2. Джерела та принципи вивчення історії людства і медицини.
3. Історія медицини загальна та спеціальна.
4. Хвороби первісних людей.
5. Розвиток медицини в період первісного ладу.
6. Медицина первіснообщинного ладу народів, що заселяли Україну.
7. Народна гігієна і народне акушерство.
8. Медицина Стародавнього Світу (Єгипту, Індії, Китаю, Греції, Риму).
9. Видатні лікарі філософії: Гіппократ, Цельс, Гален.
10. Медицина Середньовіччя (Візантії, арабських народів, Тибету, середньовічної Європи).
11. Авіцена — глава лікарів, найвидатніший вчений середніх віків.
12. Схоластична медицина Західної Європи часів Середньовіччя.
13. Медицина Західної Європи епохи Відродження.
14. Надання медичної допомоги під час хрестових походів.
15. Боротьба з епідеміями інфекційних захворювань у XII—XVI ст.
16. Лікарі-новатори: Парацельс, Френсіс Бекон, Андреас Везалій, Вільям Гарвей, Амбруаз Паре.
17. Сестринська справа Середньовіччя.
18. Медицина часів Київської Русі.
19. Євпраксія-Зоя та її трактат “Алімма”.
20. Цехова медицина.
21. Медична допомога в козацькому війську. Організація шпиталів у Запорозькій Січі.
22. Лейденська школа. Ятрохіміки.
23. Винахід перкусії та аускультатії.
24. Медицина на західноукраїнських землях. Перші дипломовані лікарі.
25. Андрей Крупинський, його роль у розвитку медицини в Західній Україні.
26. Києво-Могилянська академія.
27. Прикази громадського опікування. Повітові лікарі. Єлисаветградська медико-хірургічна школа.
28. Відкриття клітини. Целюлярна патологія. Експериментальні дослідження.
29. Флоренс Найтінгейл — засновниця наукової підготовки медичних сестер.
30. Створення Товариства Червоного Хреста, його значення у відкритті шкіл сестер милосердя.
31. Роль медичних сестер у роки Кримської війни.
32. Земська медицина.
33. Пироговські з'їзди.
34. Основні напрями розвитку вітчизняної медичної науки в XX і на початку XXI ст.
35. Сучасні системи та програми підготовки медичних сестер.
36. Реформування сестринської справи та медсестринської освіти і перспективи вищої медсестринської освіти в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Історія медицини : підручник / за ред. В. М. Москаленка. — Київ : ВСВ «Медицина», 2023. — 456 с.
2. Історія медсестринства : навчальний посібник / О. В. Устінова. — Київ : Центр учбової літератури, 2022. — 280 с.
3. Основи історії медицини : навчальний посібник / І. Є. Булах. — Київ : Медицина, 2021. — 320 с.

Додаткова

1. Історія розвитку сестринської справи у світі та Україні : навчальний посібник / Н. М. Бойко. — Львів : Новий Світ-2000, 2022. — 260 с.
2. Видатні постаті медицини : довідник / уклад. Л. М. Кравченко. — Київ : Каравела, 2023. — 240 с.
3. Етика та деонтологія в медсестринстві / О. П. Мінцер. — Київ : Медицина, 2021. — 200 с.
4. Історія охорони здоров'я України : навчальний посібник / С. М. Коваль. — Київ : Центр учбової літератури, 2024. — 300 с.

Інформаційні ресурси

1. Міністерство охорони здоров'я України — <https://moz.gov.ua>
2. Всесвітня організація охорони здоров'я (World Health Organization) — <https://www.who.int>
3. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського — <http://www.nbuv.gov.ua>
4. Міжнародна рада медсестер (International Council of Nurses) — <https://www.icn.ch>
5. Освітня платформа Prometheus — <https://prometheus.org.ua>